

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

GEFLEBORGS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1856.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

KONGL. BOKTRYCKARE.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Gefleborgs Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifna Femårs-berättelse för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

GEFLEBORGS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1856.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§. 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
§. 2. Invånare.....	4.
Folkmängden.....	4.
Skuldfordringsmål.....	6.
§. 3. Näringar.....	7.
Jordbruket.....	7.
Boskapsskötseln.....	8.
Skogarne.....	8.
Bergsbruket.....	10.
§ 4. Binäringar.....	11.
Jagt och Djurfångst.....	11.
Strömmingsfisket.....	12.
Kolning och körslor.....	12.
Pottaske- och Tjäru-tillverkningen.....	12.
Salpeter-tillverkningen.....	13.
§ 5. Politisk Författning.....	14.
§. 6. Städer.....	16.
Gefle stad.....	16.
Fabriker och Manufakturinrättningar.....	19.
1:o Ett mekaniskt Bomullsspinneri.....	19.
2:o En Faïence-fabrik.....	19.
3:o Fyra Färgerier.....	19.
4:o Fyra Garfverier.....	19.
5:o En Fabrik för bearbetande af jern och stål.....	19.
6:o Två Kemiskt-Tekniska fabriker.....	19.
7:o En Knappnålsfabrik.....	19.
8:o En Kortfabrik.....	19.
9:o En Fabrik för tillverkning af mansmössor.....	19.
10:o En mekanisk verkstad.....	20.
11:o Två Målareverk.....	20.
12: o Två Repslagerier.....	20.
13:o En Ris- och Oljeberedningsfabrik.....	20.
14:o En Segelduksfabrik.....	20.
15:o Tre Spegelfabriker.....	20.
16:o Två Tobaksfabriker.....	20.

17:o En Tröj- och Strumpfabrik.....	20.
18:o Två Urfabriker.....	20.
19:o Två Åkdonsfabriker.....	20.
Medelbeloppen af tillverkningsvärdena.....	20.
Fiske.....	21.
Jordbruket.....	21.
Söderhamns stad.....	22.
Hudiksvalls stad.....	23.

Tabellbilaga

Tabell för Landet inom Gefleborgs Län

Tabell för Städerne inom Gefleborgs Län

Underdånig Berättelse om tillståndet i Statistiskt och Ekonomiskt hänseende inom Gefleborgs Län för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

Till åtlydnad af föreskrifterne uti Kongl. Circular-brefven af den 17 April 1824 och 22 December 1848 får Eders Kongl. Majts Befallningshafvande i underdånighet afgifva berättelse om tillståndet i statistiskt och ekonomiskt hänseende inom Gefleborgs Län från och med år 1851 till med år 1855.

§. 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Då Länet blifvit, i afseende å läge, vidd och allmän beskaffenhet, uti förut afgifne berättelser beskrifvet och förändringar deruti icke inträffat, så får Eders Kongl. Majts Befallningshafvande i underdånighet allenast åberopa hvad derom blifvit tillförene anfördt.

Under sist förflutne fem år hafva arbeten blifvit företagne för utdikning af Baggbo- Als- Lop- och Stor-myrorne i Ljusdals socken, Gamsättersmyrorne i Bergsjö och Går-sjön i Öster-Fernebo socken. Genom dessa arbeten, som blifvit understödde med statsmedel till ett belopp af Tjugufem tusen nio hundra Riksdaler banko, hvaraf Fem tusen nio hundra såsom anslag och Tjugu tusen såsom lån, blifva Ett tusen fyrahundra sjutton tunnland förut ofruktbar jord försatte uti fruktbärande skick. Utom dessa större med statsbidrag understödde vattenaftappningsarbeten, af hvilka utdikningen af Gamsättersmyrorne är fulländad, hafva flere sådane af mindre betydenhet blifvit verkställda inom och invid den förut odlade jorden, hvaraf utdikning af Kingsta äng i Söderala socken är den betydligaste. För dylika arbeten finnas ännu otaliga lägenheter inom Länets att tillgå och blifva väl äfven i en framtid begagnade i den mån de understödjas med statsbidrag, men derförutan är icke hopp att sådane arbeten af större omfång, hvilka i allmänhet öfverstiga enskildes krafter, skola företagas. Af största vikt vore företagandet af strömrrensningar i Ljusne och Woxnå elfvar till förekommande af

de skador, som nästan årligen förorsakas genom öfversvämningar, och till beredande af odlingsbar jord af de i floddalarna befintlige kärr-trakter; men öfverenskommelser derom emellan de talrika strandägarne hafva ännu icke kunnat åstadkommas.

§. 2.

Invånare.

Vid de sistlidne år verkstälde mantalsskrifningar utgjorde folkmängden:

Uti Gestriklands Fögderi.

Skattskrifne af Mankön	9,127.	
» af Qvinkön	9,639.	
Skattfrie af Mankön	7,910.	
» af Qvinkön	<u>8,760.</u>	35,436.

Uti Södra Helsinglands Fögderi.

Skattskrifne af Mankön	8,609.	
» af Qvinkön	9,148.	
Skattfrie af Mankön	9,723.	
» af Qvinkön	<u>40,593.</u>	38,073.

Uti Norra Helsinglands Fögderi.

Skattskrifne af Mankön	9,782.	
» af Qvinkön	40,754.	
Skattfrie af Mankön	8,337.	
» af Qvinkön	<u>8,944.</u>	37,844.

Uti Gefle stad.

Skattskrifne af Mankön	2,710.	
» af Qvinkön	3,490.	
Skattfrie af Mankön	4,576.	
» af Qvinkön	<u>4,796.</u>	9,572.

Uti Söderhamns stad.

Skattskrifne af Mankön	621.	
» af Qvinkön	633.	

Skattfrie af Mankön	347.	
» af Qvinkön	448.	2,019.

Uti Hudiksvalls stad.

Skattskrifne af Mankön	622.	
» af Qvinkön	769.	
Skattfrie af Mankön	408.	
» af Qvinkön	484.	2,283.

eller tillsammans 125,194 personer,

som utgör hela folkmängden i Länet, hvilken vid de år 1850 förrättade mantalsskrifningar utgjorde 118,350 personer och således under senast förflutne fem år ökats med 6,844.

Denna tillökning i folkmängden är större än under något af de sedan år 1830 förflutne qvinqvenner, och hade varit ännu större om icke under sist förflutne fem år 723 personer flyttat till utrikes orter. Till den betydliga tillökningen i folkmängden har bidragit, att, sedan flere större Bolag bildat sig inom Länet för tillverkning af bräder, så har behofvet af arbetare blifvit så stort och arbetslönerne så stegrade, att inflyttningar från andra Län deraf blifvit föranledda. Priset på ett mansdagsverke är 32 sk., då arbetaren erhåller mat af arbetsgifvaren och hälften mindre för ett qvinsdagsverke; men genom ackord om skogsafverkningsarbete har för ett dagsverke på egen kost betingats stundom till och med 2 R:dr. För ett ökedagsverke betalas vanligen 2 à 3 R:dr, men genom ackord betingas stundom till och med 4 R:dr. Årslönen för en dräng är vanligen 80 R:dr allt banko och för en piga hälften mindre.

Oaktadt allmogen mycket frångått sitt förra enkla och tarfliga lefnadssätt och nu mera nästan allmänt begagnar köpta kläden och tyger i stället för hemväfda, äfvensom allmänt begagnar socker, kaffe och stundom viner, så har dock under de sednare åren välståndet blifvit ökad, och den fattigare befolkningens vilkor blifvit betydligt förbättrade. Orsaken dertill är den ymnigare tillgång på penningar, som genom försäljning af träddvaror och allmän arbetsförtjenst med högt uppdrifna dagspenningar och förlöner samt hög betalning för allt, som kunnat afyttras, kommit allmogen tillgodo. Det har ock visat sig, att, i samma mån som tillgångarne blifvit ökade, mera idoghet och verksamhet blifvit använd vid odlingar, byggnader och andre till ekonomisk förbättring lämdande företag. I allmänhet torde befolkningens vilkor sällan hafva i ekonomiskt hänseende varit lyckligare, hvilket ock bestyrkes af följande:

Uppgift om de vid Lands-Cancelliet under sednast förflutne fem år handlagde skuldfordringsmål.

	Förklarande parternes antal.	Summan af hvad, som blifvit till betalning ådömdt.
		R:dr Banco.
År 1851	4850	440,834
» 1852	4899	484,191
» 1853	4436	435,190
» 1854	776	57,916
» 1855	620	47,694

Sedligheten hos befolkningen är i allmänhet god och gröfre brott lyckligtvis sällsynte Bränvinsförtäringen har, till följd af Kongl. förordningarne af den 18 Januari 1855, blifvit betydligt förminskad, och större delen af allmogen synes dermed vara belåten. Vid marknader å landet, Ting och andra tillfällen, då större folksamlingar ägarum, råder nu en ordning och stillhet, som förut beklagligen saknades, och nu mera äro af allmogen de högst få, som begagna bränvin till dagligt bruk.

Antalet af de uti härvarande Länsfängelse förvarade fångar, som under näst föregående qvinquennium tillsammans utgjorde 2,307, har under det sist förflutne icke uppgått till mera än 1,907, och således blifvit förminskadt med 400.

Den uti förra berättelsen omförmälde Religions-Schism, som efter en Finsk prest vid namn Hedberg benämnes Hedbergianism, har ännu anhängare, dock allenast uti Norra Helsinglands domsaga samt Jerfsö socken af Vestra Helsingland. Deras antal har likväl genom presterskapets nitiska bemödanden blifvit förminskadt och anses nu icke uppgå till mera än 264. Till Mormonsecten hafva äfven några inom detta Län blifvit förledda; men deras antal är icke större än 12, och de hafva alla härifrån utflyttat till Danmark. Inom Länet hafva stundom infunnit sig Baptist-predikanter, som inför större och mindre folksamlingar hållit föredrag och till dem utdelat skrifter, hvaraf några blifvit förvillade; men deras antal, hvarom uppgift saknas, anses vara ganska ringa.

Inom alla församlingar i Länet finnas Folkskolor för undervisningens befrämjande inrättade.

§. 3.

Nüringar.

Jordbruket idkas af allmogen på enahanda sätt som tillförene; hvarom beskrifning blifvit införd uti den år 1848 i underdånighet afgifne berättelse. Allenast några få possessionater hafva tillegnat sig nyare metoder och begagna sig af den förbättring uti åkerbruksredskapen, som under sednare tider blifvit införd; men man bör dock hoppas, att, sedan en Landbruks-skola blifver i Länet inrättad, hvartill statsanslag blifvit af Eders Kongl. Maj:t i Nåder beviljadt, allmogen äfven skall tillegna sig de förbättringar i jordbruket, som under sednare tider blifvit upfunne, och bereda sig de förmåner, som derigenom kunna vinnas. Odlingar företagas alla år, af possessionater å större och af allmogen å mindre rymder. Vidden af dem kan dock icke uppgifvas, emedan de, med få undantag, icke äro uppmätte.

Enligt härvid i underdånighet bifogade Tabell har, under sist förflutne fem år, medelafkastningen varit af Hvete 647, Råg 43,753, Korn 109,190, Hafra 40,193, Blandsäd 42,677, Ärtor 11,134, samt af Potatis 168,725 Tunnor; och har således, vid jemförelse med den år 1850 upprättade Tabell, afkastningen ökats af Hvete med 334, Råg 4,906, Korn 5,803, Hafra 3,280, och af Potatis 34,471 Tunnor; men deremot blifvit minskad af blandsäd med 576 och af ärtor med 129 Tunnor. Dessa uppgifter äro dock icke och kunna icke vara tillförlitlige, emedan allmogen dels icke antecknar beloppet af afkastningen, och dels icke uppgifver den fullständigt af fruktan, att förhöjd beskattning skulle kunna deraf föranledas; men att spanmålsafkastningen under sednare decennium blifvit betydligt ökad, bevises deraf, att Bruksägare, som förr alltid från andra provinser försett sig med sitt behof af spanmål, numera inom provinsen till stor del uppköpa hvad de deraf behöfva, och att numera ej obetydliga kvantiteter af spanmål från Helsingland afyttras till angränsande provinser, synnerligast Stora Kopparbergs Län.

Trädgårdsväxter odlas allenast till husbehof och allmogen odlar deraf blott kål och rötter. Humla odlas likaledes allenast till husbehof, och rofvor begagnas mindre allmänt.

Linodlingen anses hafva under sednaste år något aftagit. Anledningen dertill uppgifves vara dels att sädesodlingen under sednare år befunnits mera lönande än tillförene, och dels att arbetet för trädvaru-afsättningen, som lemnat god inkomst, har gjort inkomsten af linodlingen umbärlig. Linet odlas i Gestrikland allenast till husbehof, men i Helsingland till afsalu; och antages att från sistnämnde provins årligen försäljas 30,000 *L* Lin, sedan en större del blifvit använd till väfnader samt garn.

Uti Arbrå socken i Helsingland är anlagd en Linberedningsanstalt, deruti linet rötes och i öfrigt beredes efter Irländsk method. Anläggningen blef först i April månad år 1854 fullbordad, och derefter hafva omkring 7,000 *LZ* lin, uppköpte från den närmast boende allmogen, blifvit derstädes beredde; och anses den varan kunna i godhet täfla med den uti Irland och Belgien beredde; men ännu har den icke hunnit blifva allmännare känd.

Boskapsskötseln. Den härvid i underdånighet bifogade Tabell upptager 13,284 hästar, 1,674 oxar, 52,655 kor, 13,565 ungboskap, 55,902 får, 11,561 svin och 33,073 getter; och skulle således, vid jemförelse med den år 1850 upprättade Tabell, antalet af hästar blifvit ökad med 482, af ungboskap med 475, af får med 1,513, och af svin med 40; men deremot antalet af oxar minskadt med 352, af kor med 407, och af getter med 5,884. Minskningen af oxar och kor är föranledd af foderbrist under några af de sist förflutne fem åren, och minskningen af getterne af den skada, som dessa djur förföva i ung skog; och i samma mån som skogen stigit i värde, har allmogen funnit med sin förmån öfverensstämmande, att icke vidare behålla dessa djur.

Hästarne äro i allmänhet starka och ihärdiga, samt blifva vanligen väl födde och vårdade. För att bereda förbättring af racen, hafva under sednare år beskillare från Strömsholms stuteri varit stationerade uti Gestrikland. Hornboskapan är i allmänhet småväxt, och födes ej heller af allmogen så väl som erfordras, för att få den förbättrad. Stallfodring brukas icke. För racens förbättring är ingen annan anstalt vidtagen än att några possessionater för egne ladugårdar förskaffat sig utländsk boskap af ädlare racer. Fären är af liten och grofullig race; och för densammas förbättring är någon åtgärd icke vidtagen.

Afsättningen af smör till andra provinser är icke betydlig, och anses icke uppgå till mera än 6,000 *LZ*. Ullproduktionen är obetydlig och motsvarar icke befolkningens eget behof, som fylles genom köp från städerna. Af fläsk erhålles icke mera än som erfordras för egne hushåll.

Skogarne. Af Länets hela areal, utgörande 3,950,000 tunnland, äro 2,935,748 tunnland skogsmark. Af desse sednare tillhöra 2,631,807 tunnland enskildes hemman, 16,841 Militie och Civile Boställen, 42,127 Ecklesiastika Boställen, 184,475 Krono-nybyggen, samt 60,498 Krono-öfverloppsmarker; utgörande skogsmarken i Gestrikland ungefärligen två tredjedelar och i Helsingland tre fjerdedelar af hela rymden, hvadan inägor, sjöar, vattendrag, kärr och mossar i Gestrikland motsvara en tredjedel och Helsingland en fjerdedel af det hela.

Ehuru de begge provinserne hafva stora skogstillgångar, så är dock förhållandet med dem mycket skiljaktigt. Den betydliga bergsbruksrörelse, hvilken från uråldriga tider ägt rum i Gestrikland, har redan för lång tid tillbaka gjort skogshushållning till en hufvudsaklig näring för landet, och det till följd deraf framkallade högre värde å skogen har föranlett, att redan för ett och ett halft århundrade tillbaka Bergslags- och rekognitions-allmanningarne blifvit utbrutne och byeskogarne skiljde så väl från hvarandra som från allmanningarne, hvarestefter dessa byeskogar jemväl blifvit emellan hemmanen skiftade.

Till förhöjning af skogarnes värde har ock bidragit provinsens närbelägenhet till hafskusten, hvarigenom trädvaru-export ägt rum från flere socknar, synnerligast Uggelbo, Hamrånge, Hille och Wahlbo, hvilken export under de sednare åren, i följd af stegrade pris, blifvit betydigen ökad, emot minskad tillförsel och betjening till jernverken.

I Helsingland deremot har hvarken bergsbruk eller trädvaruhandel tillföre ägt någon öfvervägande betydenhet. Flere socknar, såsom Söderala, Norrala, Njutånger, Idenor, Tuna, Hög, Forssa, Rogsta, Harmånger och Jättendal, alla liggande invid eller nära hafvet, hafva så ringa skogstillgångar, att, sedan de till Bruken anslagne rekognitionsskogar afgått, de icke öfverstiga befolkningens eget behof till vedbrand, stängsel samt husbyggnad, och endast i tre af dessa socknar, nemligen Skog, Trönö och Enånger, har brädsågning till afsalu utgjort en för allmogen vigtig binäring; hvarestefter de från hafskusten aflägsna socknarne väl hafva vidsträckt skogar, men hvilka för nämnde aflägsenhet och bristande kommunikations-medel saknat allmänt och enskildt värde, och af sådan anledning blifvit på allt sätt vanvårdade, mest genom svedjande och skogseldar, intill dess, inom sednast förflutne trettio år, de stora sockne-samfälligheterne genom afvittringar och skiften upphört och en i allmänhet förbättrad hushållning med skogarne inträdt. — Sedan till följd deraf by- och hemmansskogarne blifvit till sina gränser bestämda, har ock spekulationen blifvit riktad å möjligheten att tillgodogöra provinsens stora skogstillgång, för hvilket ändamål under sednast förflutne fem år strömmrensningar blifvit företagne i Ljusne elf och dess bifloder, för att befördra och underlätta flottning af sågtimmer och bjelkar m. m till hafskusten från de på 15 till 20 miles afstånd derifrån belägne skogar. Trädvarurörelsen har derigenom, samt till följd af de under sednaste åren stegrade prisen å trädvaror, blifvit mera eller mindre spridd till alla socknar i Helsingland, der skogstillgången det medgifvit, och lemnat alla klasser af befolkningen derstädes tillfälle till en lönande förtjenst. Skogarne blifva visserligen derigenom mycket anlitade för trädvaru-export; men deraf befaras mindre vådliga följder än af den förstörelse, som de genom svedjande och skogs-

eldar voro underkastade den tid, då de för ägaren icke hade något värde; och i samma mån, som skogarnes värde stiger, bör man kunna hoppas att å dem införas en efter nyare metoder ordnad skogshushållning, hvarmed ock början blifvit gjord af Bruksägare inom provinsen.

Bergsbruket. Under loppet af de fem sistförflutne åren hafva mutsedlar blifvit utfärdade å dels nya, dels förut bearbetade, men åter öfvergifne, elfva silfver- och sjutton kopparmalmsanledningar inom Länet, af hvilka likväl icke någon befunnits lönande. Uti Fjellbergs blyglansskärpning inom Thorsåkers socken har också allt arbete numera blifvit instäldt.

Jernmalms-uppfordringen har uppgått år 1851 till 35,310, 1852 till 35,563, 1853 till 40,028, 1854 till 34,953, och 1855 till 42,790, eller tillsammans under alla fem åren till 188,644 *Sk℥* Bergsvigt, som i medeltal för året utgör 37,729 *Sk℥* och öfverstiger med 4,563 *Sk℥* medelbeloppet af malmuppfordringen under den tid sist afgifne berättelse omfattade. Å tjugusex nya jernmalmsanledningar hafva mutsedlar blifvit begärde. Den malm, som utöfver det, som erhålles från grufvorne inom Länet, erfordras för tackjernstillverkningen, hemtas till större delen från St. Kopparbergs Län, men för öfrigt från Stockholms och Westmanlands Län.

Tackjerns-tillverkningen har utgjort år 1851 — 76,622: 21. 8, 1852 — 69,450: 45. 12. 1853 — 82,022: 48. 3, 1854 — 64,224: 23. 15, och 1855 — 73,565: 21. 5. eller tillsammans 362,886· 22. 3. *Sk℥* Tackjernsvigt, och således i medeltal årligen 72,577 *Sk℥* 9 *L℥* 13 *℥*, hvilken tillverkning är 667 *Sk℥* 17 *L℥* 18 *℥* mindre än medelbeloppet af tillverkningen under näst föregående tre år. — Medelproduktionen på hvarje dygn, som under sistnämnde tid var 24,58 *Sk℥*, har under sistförflutne fem år uppgått till 24,83 *Sk℥*. Till denna ökade tillverkning för hvarje dygn har hufvudsakligen bidragit det mera allmänna begagnandet af flera former för blästerns inledande i masugnen samt af cylinder-blåsverk af tackjern i stället för de förr vanliga bläsmachinerne af träd; och har genom dessa och andra förbättringar, såsom användandet af den ur masugnen utströmmande gasen till malmens rostning m. m. åtgången af kol och ved vid tackjernstillverkningen blifvit betydigen minskad.

Stångjerns-tillverkningen har uppgått år 1851 till 98,985 *Sk℥* 4 *L℥* 15 *℥*, 1852 till 100,343. 1. 10., 1853 till 105,446. 12. 15, 1854 till 92,949. 12. 4, och 1855 till 108,405. 4. 6, eller under alla fem åren till 506,099. 15. 10, som i medeltal för hvarje år utgör 101,219 *Sk℥* 49 *L℥* 2 *℥* Bergsvigt, som med icke mindre än 10,575 *Sk℥* 12 *L℥* 1 *℥* öfverstiger årliga medelbeloppet af tillverkningen under föregående tre år. Under de sista fem åren hafva blifvit uppförde en stångjernshärd vid Sunnerstaholm i Bollnäs socken, en ny stångjernshärd vid Oslättforss Bruk och två nya stångjernshärdar vid Gysinge Bruk, hvaremot blifvit nedlagde

en stångjärnshärd vid Walls Bergsmanshammare i Ofvansjö socken, samt en vid Tjernäs och en vid Bergs nedre Bergsmanshammare i Thorsäkers socken. Oinskränkt smidesrätt har under samma tid blifvit medgifven för Ströms, Franshammars, Strömbacka, Hedvigsfors, Gysinge, Iggesunds och Nianfors Bruk.

Jernmanufaktur-tillverkningen har utgjort år 1851 — 1,927 *Sk* 19 *℔*, 1852 — 1,931. 12. 7, 1853 — 2,174. 12. 14, 1854 — 1,744. 15. 1, och 1855 — 1,323. 8. 10, eller tillsammans 9,104 *Sk* 9 *L* 11 *℔* Bergsvigt, som i medeltal för hvarje år utgör 1,820 *Sk* 5 *L* 18 *℔*, och med 217 *Sk* 19 *L* 19 *℔* öfverstiger årliga tillverkningen under föregående tre år. — Nya manufakturverk hafva under den tid, som denna berättelse omfattar, blifvit anlagde vid Sunnerstaholm i Bollnäs socken, Robertsholm i Thorsäkers socken och Källänge å Söderhamns stads område; hvarjemte manufakturverket vid Sparrefors i Woxna socken, hvilket för flere år sedan nedlades, blifvit åter upptaget. Dessutom hafva manufakturhamrar för husbehöfssmide blifvit uppförde på Fågärdes och Sundsätters byars gemensamma mark i Njutångers socken, å Föne bys mark i Färila socken och vid Hamre by i Trönö socken. De vid Hammarby och Hofors Bruk privilegierade manufakturverk hafva deremot blifvit nedlagde.

Gröfre gjutgods har till mindre belopp blifvit tillverkad vid de fleste masugnarne och är uti den uppgifne Tackjärns-tillverkningen inberäknadt. Vid Forssbacka och Gefle gjuterier tillverkades år 1851 — 2,438 *Sk* 16 *L*, 1852 — 2,123 *Sk* 8 *L* 10 *℔*, 1853 — 2,365. 6. 10, 1854 — 2,891. 1. 5, och 1855 — 3,435. 12. 5, eller tillsammans 13,254 *Sk* 4 *L* 10 *℔* Bergsvigt diverse gjutgods.

§ 4.

Binärningar.

Jagt och Djurfångst idkas mera och mindre uti alla socknar inom Länets Tillgången på skogsfogel, hvaraf fordom ganska mycket försålde till andra orter, anses årligen minskas, och hvad som deraf nu erhålles afsättes till största delen inom orten.

Jagten efter rofdjur, som uppmuntras genom belöningar af socknarne å landet, som för sådant ändamål blifvit fördelade uti särskildta distrikter, idkas äfven uti alla socknar å landet; och hafva under de sistförflutne fem år blifvit utan allmän skallgång dödade: 88 Björnar, 36 Vargar, 445 Lodjur, 941 Räfvar, 156 Mårdar, 69 Ultrar, 446 Lekattor, 423 Skjälär, 4 Örnar, 13 Ufvar, 160 Ugglor, 296 Hökar, 10 Glador och 2 Falkar.

Strömmingsfisket fortfar att vara en lönande binäring uti de invid Bottniska viken belägne socknar. Beloppet af fångsten, som vanligen genast försäljes till befolkningen uti de socknar, som icke gränsa till hafvet, kan dock icke uppgifvas. Lax fångas uti flere vattendrag inom Länet, men mest uti Ljusne elf och Gefle å. Af-sättningen af lax till andra orter anses uppgå till 3,000 å 4,000 *LX*. Insjöfisket är icke särdeles lönande och idkas allenast för egne hushållsbehof. För att kunna bereda större tillgång på fisk uti strömmar och insjöar, har Kongl. Hushållnings-Sällskapet i Länet sistlidne år för en elev bekostat undervisning af Friherre G. Cederström uti sättet att genom fiskrommens artificiella befruktning befordra fiskens förökning, och under innevarande år har, uppå requisition af några possessionater i Länet, Friherre Cederström infunnit sig vid Forssbacka Bruk uti Gestrikland och derstädes meddelat undervisning derom åt elever från skilda trakter i Länet. Man hoppas derigenom kunna åstadkomma förbättring af ström- och insjö-fisket; men någon verkan deraf har naturligtvis ännu icke kunnat erfaras.

Kolning och *körstor* för bergsbrukets behof är fortfarande en binäring inom de fleste socknar i Länet; men i den mån trädvarurörelsen stigit har också allmogen mindre betjenat Bruken med kolning och foror; och oaktadt kolpriset och forlönerne stigit till en höjd, som aldrig tillförene ägt rum, så har ändock för många Bruksägare uppstått största svårighet att få sitt kolbehof fylldt och sine tillverkningar framforslade till städerna.

Försäljning af trädvaror har under de sednare åren beredt befolkningen i Länet en god inkomst. Hemmansägare hafva försålt dels afbruksningsrätten till skog under vissa år, dels bräder, bjelkar, sparrar och spiror till höga pris, och den öfrige befolkningen å landsbygden har genom upphuggning af virket, dess framforslande till floderne samt flottning till hafskusten haft en lönande arbetsförtjenst, hvilken för arbetare, som dervid förvärfvat vana och skicklighet, stundom uppgått till 3 Rdr 16 sk. banko för dagen.

Under de sistförflutne fem åren hafva i medeltal årligen skeppats från Gestrikland 33,676 tolfter bräder, 318 st. bjelkar, 243 st. spiror, och från Helsingland 26,251 tolfter bräder, 16,437 st. bjelkar, 332 st. spiror och 5700 st. sparrar.

Pottaske- och Tjäru-tillverkningen, som blifvit genom premier af ej mindre der-till beviljade statsanslag än af Länets Hushållnings-Sällskaps enskilda medel uppmuntrade och varit en vigtig binäring för skogsbygdens befolkning samt i väsendtlig mån bidragit att upphjelpa och understödja de nybyggare, hvilka bosatt sig å kronoskogarne, har under de sednare åren betydligen aftagit, hufvudsakligen till följd deraf att arbetet med upphuggning och framforslande af trädvaror befunnits mera lönande.

Salpeter-tillverkningen har under hvarje af de fem sista åren i medeltal utgjort 814 L \ddot{a} .

Från Wahlbo, Årsunda och Ofvansjö socknar i Gestrkland hemtas årligen och i Gefle stad försäljas qvarnstenar, trappstenar och masugns-ställen, hvarigenom de hemmansägare, som hafva tillgång på sådane varor, anses bereda sig en god inkomst.

För utbyte och försäljning af varor hållas årligen uti städerna Gefle och Söderhamn tre och uti Hudiksvall två marknader; hvarförutan årligen hållas två marknader uti Skjåstra by uti Jerfsö socken, en uti Knåda by uti Ofvanåkers socken och en uti Lia by i Bjuråkers socken. Å landet äro bosatte Nittiotvå handlande, som på grund af Kongl. Handels-Ordningen af den 22 December 1846 erhållit handelsrättighet, och Tjugusju landtmän försälja i öppna bodar landtmannavaror. Tjugusju båtar af fem läster och derutöfver ägas af landtmän och begagnas till inrikes sjöfart. Dessa båtar innehålla tillsammans 746 läster.

Å landsbygden finnas femton färgerier med ett tillverkningsvärde af 8,128 R:dr, fjorton garfverier med d:o af 11,232 R:dr, fem tegelbruk med d:o af 3,930, en klädesfabrik med d:o af 61,634 R:dr, ett oljeslageri med d:o af 100 R:dr, tre pappersbruk med d:o af 17,950 R:dr, två segelduksfabriker med d:o af 11,869 R:dr, åtta kakelugns- och stenkärlfabriker med d:o af 8,600 R:dr och elfva diverse fabriker med d:o af 653 R:dr Banko. Å landsbygden finnas dessutom handverkare och gerningsmän uti de flesta yrken till ett sammanräknadt antal af Femhundra Nittiofyra.

Väganläggningar till lättande af varutransporten hafva blifvit å vägsträckningen från Hudiksvalls stad till Jemtland och Herjeådalen företagne uti Forssa, Delsbo, Färila och Hogdals socknar å en väglängd af tillhoppa 122,840 alnar, och å vägsträckningen från Gefle stad till Westmanlands gräns vid Gysinge Bruk å en väglängd af 24,345 alnar, till hvilka arbeten Eders Kongl. Majt i nåder beviljat understöd af statsmedel till ett sammanräknadt belopp af 40,233 R:dr 16 sk. Banko. Utan bidrag af statsmedel hafva vägomläggningar blifvit verkställda till undvikande af den så kallade Sjöviksbacken å allmänna landsvägen i Bjuråkers socken och de så kallade Inabackarne å allmänna landsvägen i Söderåla socken emellan Söderhamns stad och Myskje gästgifvaregård. Anläggning af jernväg för lokomotiv emellan Gefle och Fahlun genom Wahlbo, Ofvansjö och Thorsåkers socknar i Gestrkland samt Sundborns och Wika socknar i Dalarne, hvartill beviljats lån af statsmedel till ett belopp af 1,600,000 R:dr Banko, är under arbete, och förslag till jernvägsanläggningar emellan ej mindre Söderhamns stad och sjön Bergviken i Södra Helsingland, än Hudiksvalls stad och vattenbraget inom Forssa socken i Norra Helsingland äro uppgjorde, men ännu icke beslutade.

Politisk Författning.

Antalet af hemmanen i Länet, hvilkas olika natur är uti Tabellen upptagen, har under sistförflutne fem år icke blifvit ökad med mera än $\frac{119}{1000}$ mantal; men icke något hemman har förfallit uti ödesmål eller blifvit af öde åter upptaget. Antalet af krono-nybyggen har blifvit ökad med 63, af krono-torp med 3, af tullmjölkvarnar med 7, af tull-sågqvarnar med 120, af husbehofs-sågqvarnar med 74; hvaremot antalet af husbehofs-mjölqvarnar blifvit förminskadt med 60. Fem större sågverk för tillverkning af bräder till afsalu hafva blifvit anlagde. Skattläggning af lägenheter å Ugglebo jernverkens samt Elfkarleö och Mackmyra Bruks rekognitions-skogs-allmänningar har blifvit verkställd, men, i anseende till deremot anförde besvär, ännu icke fastställd.

Statsbidragen, hvilkas belopp är uti Tabellen upptaget, hafva utan betydliga restantier ingått. Skatteförenklingen har blifvit med mycken belåtenhet af rättegivarne emottagen, hufvudsakligen derföre att rättigheten för rättetagare att in natura fordra indelning och kronotonde upphört och den allmänt öfverklagade olikheten uti lösningsprisen försvinner.

De genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref af den 12 Maj 1832 påbjudne afvittringar emellan kronan och skattemännen hafva nu så fortskridit, att allenast slutlig pröfning uti Kongl. Kammar-Collegium återstår af sist upprättade och af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande godkände afvittringsförslagen för Ramsjö kapellbygd i Ljusdals socken och Ytter-Hogdals socken. Genom dessa afvittringar, som öfvergått Bergsjö, Gnarps, Bollnäs, Hanebo, Alfta, Undersviks, Jerfsö, Ljusdals, Färila, Loos och Ytter-Hogdals socknar, samt Sequester-skogen i Hille socken, Wittersjö allmänning i Hamrånge socken samt allmänningar inom Ofvanåkers, Arbrå, Bjuråkers och Hassela socknar, hafva tillkommit å gamla hemman tillökta 37 mantal, samt för upptagne 213 krono-nybyggen $33\frac{3}{4}$ mantal, hvarförutan tre qvadratmil krono-öfverloppsmarker, som till nybygges-anläggningar befunnits otjenliga, ännu återstå att till kronans framtida behof disponeras.

Dessa afvittrings-åtgärder hafva varit af stor nytta icke allenast derföre, att genom desamma tillfällen öppnats för nyhemmans upptagande å kronomarkerne, utan förnämligast derigenom, att skattehemmanens ägare fått sina områden från kronomarkerne skiljda och utbrutna, så att dessa områden sedan kunnat emellan hemmanen skiftas, och den vanvård och förödelse hämmas, som under samfällighetsbruket inom skifteslagen, som stundom utgjordes af hela socknar, förut ägt rum å skogarne.

Enligt de till Eders Kongl. Majts Befallningshafvande ingifne sammandrag af Landtmätarnes års-redogörelser, hafva under åren 1851 till och med 1855 blifvit inom Länet fulländade 38 laga skiften och 295 andra Landtmäteri-förrättningar, af hvilka de förra omfattat skifte å 113¼ mantal emellan 351 qvarboende och 77 utflyttande delägare. Den skiftade marken innehåller 29,675 tunnland inägor och 468,535 tunnland skogsmark, eller sammanräknadt nära 22 kvadratmil. Dessutom innehålla utstakade rägångs- och skifteslinier samt delade väg- och stängselsträckningar 12,089,678 alnar. Dock äro af förut nämnde laga skiften 9 ännu beroende på efter avslutandet uppkomne rättegångar, eller i följd af besvär förordnade ändringar, så att desamma ännu icke blifvit till efterrättelse gällande, till hvilket antal äfven hörer laga skiftet å hela Ofvanåkers socken med 38¼ mantal samt 155 qvarboende och 18 utflyttande delägare och en ägorymd af 98,220 tunnland, hvarom uppkommit flere stridigheter, som äro beroende på Högsta Domstolens pröfning. Vid 1855 års slut voro påbörjade, men oafslutade, 28 laga skiften och 34 andra förrättningar, af hvilka 6 laga skiften och 5 andra förrättningar äro beroende på uppkomne rättegångar samt 22 laga skiften och 29 andra förrättningar dels under handläggning och dels uppskjutne. I öfrigt voro vid 1855 års slut förordnanden utfärdade för 20 laga skiften och 119 andra förrättningar, hvilka först under innevarande sommar kunnat handläggas.

Af Herr Förste Landtmätaren och Riddaren af Kongl. Wasa Orden P. H. Widmark har blifvit utgifven en karta öfver provinsen Helsingland, uti hvilken den odlade jorden är särskildt betecknad; och är, med anledning af Eders Kongl. Majts nådiga Bref af den 7 December 1852, genom hans försorg en karta öfver provinsen Gestrikland under arbete, hvarmed så långt fortskridit, att kartor öfver de fleste provinsens socknar finnas att tillgå, för att läggas till grund för provins-kartans utgifvande.

Länet är fördeladt uti 44 socknar utom städerna, fyra domsagor, och tre fögderier. För ordningens uppehållande å landsbygden äro två Landsfiskaler och 29 Länsmän anställda. För helsovården finnas fyra Provincial-Läkare och tre Lazaretter, nemligen ett i Gefle, ett i Söderhamn och ett i Hudiksvall, samt fem Apothek, hvaraf två i Gefle, ett i Söderhamn, ett i Hudiksvall och ett uti Jerfsö socken i Vestra Helsingland, hvarest en af Provincial-Läkarne är stationerad; hvarförutan Barnmorskor finnas uti alla Länets socknar. För de fleste Länets socknar äro dels sockne- och dels distrikt-magaziner inrättade, hvilkas fonder uppgå till nära 20,000 Tunnor spanmål. För beredande af ersättning för brandskador å så väl byggnader som lösegendom å landet har blifvit bildadt ett Brandstods-Bolag, hvars reglemente blifvit den 13 Oktober år 1852 af Eders Kongl. Majt i nåder stadfästadt, och hvaruti egendom till ett värde af öfver tolf millioner Riksdaler banko redan blifvit försäkrad.

För resandes fortkomst finnas 46 gästgifverier, hvaraf ett uti hvar och en af Länets tre städer och 43 å landsbygden. Vid 33 af dessa bestrides skjutsningen af entreprenörer, som derfor uppbära större eller mindre ersättning, som under sednare åren blifvit mycket stegrad och vid ett gästgifveri uppgår till Åttatiofyra Riksdaler banko från hvarje skjutsskyldigt mantal. De resandes antal har under sednast förflutne fem år blifvit betydigen förökadt och å flere gästgifvaregårdar i Länet fördubbladt; och då den ersättning, som för skjutsningen betalas efter nu gällande skjutslega, icke kan anses tillfredsställande, enär för skjutsning, hvarmed en häst med karl upptages en hel dag, betalas högst 4 R:dr 24 sk. banko, då deremot för ett vanligt ökedagsverke, hvarunder hästens skadande mindre äfventyras, betalas 3 å 4 R:dr banko; så har skjutsningen blifvit å de fleste orter i Länet öfverklagad såsom det mest betungande af de besvär, som åligga hemmansägare. Likaledes klagas öfver den ökade postskjutsen samt den ringa ersättning, som derfor erhålles, och många af postförarne kunna ej öfvertygas om rättvisa uti de beslut, hvarigenom de blifvit ålagde, att utan motsvarande ersättning skjutsa de under sednare åren inrättade poster, som ej funnos den tid, då deras hemman blefvo anslagne till postskjuts och således icke kunde vid regleringen derom tagas i beräkning.

§. 6.

Städer.

Gefle stad. Antalet af stadens invånare, som år 1850 uppgick till 8,896 personer, utgjorde, enligt mantalslängderne, vid 1855 års slut 4,286 man och 5,286 qvinkön, eller tillsammans 9,572 personer, af hvilka 2,710 män och 3,490 qvinnor, eller tillsammans 6,200 voro skattskrifne, och 3,372 befriade från mantal. Folkmängden har således under de fem sistförflutne åren ökat med 676 personer, oaktadt kolerafarsoten tvänne gånger, nemligen 1853 och sistlidet år, hemsökt staden samt bortryckt omkring 400 personer.

Stadens befolkning är i allmänhet känd för ett stilla och sedligt uppförande, och de undantag, som derifrån förekomma, härfluta oftast från benägenheten för starka dryckers omätliga bruk, men kunna, i förhållande till invånarnes antal, ej anses särdeles talrika.

Välmågan hos stadens befolkning har i allmänhet tilltagit, och talrika tillfällen till arbetsförtjenst för den arbetande klassen yppats. Anledningen till den fattigdom, som understundom förmärkts inom denna klass, har alltid igenfunnits i lättja och drycken-
skan,

skap, jemte de af sjömanskapet å utrikes orter företagna rymningar, hvilka haft till följd nöd och elände för deras här qvarlemnade familjer.

Medelpriset på ett mansdagsverke kan antagas vara En Riksdaler banko.

Af stadens hufvudnäringar, hvilka äro handel och sjöfart, skeppsbyggeri, handverk och fabriker, fiske och jordbruk, hafva handeln och skeppsfarten, skeppsbyggeriet och fabrikerne varit i tillväxt, hvaremot de öfriga icke i någon märkligare mån gått framåt.

De förnämsta exportvaror under de fem sistförflutne åren hafva varit: Stångjern, Manufaktursmide, Bräder, Bjelkar, Spiror och Tjära. Af dessa artiklar hafva, efter ett medium för nämnde tid, årligen till utrikes orter skeppats:

Stångjern. Sk \mathcal{L}	Manufaktursmide. Sk \mathcal{L}	Bräder. Tolfter.	Bjelkar. St.	Spiror. St.	Tjära. Tunnor
64,761.	36.	33,676.	318.	243.	727.

och upptages här, för jemförelse, hvad exporten af enahanda varor under åren 1846—1850 per medium för året utgjorde, nemligen

Stångjern.	Manufaktursmide.	Bräder.	Bjelkar.	Spiror.	Tjära.
47,526.	110.	30,005.	1,061.	231.	522.

Till inrikes orter hafva under de 5 nu ifrågavarande åren afgått 43,005 Sk \mathcal{L} Stångjern och 7,699 Sk \mathcal{L} Manufaktursmide, hvaremot skeppningen till inrikes orter under åren 1846—1850 utgjorde 76,710 Sk \mathcal{L} Stångjern och 8,784 Sk \mathcal{L} Manufaktursmide.

Till upplysning i afseende på importhandeln upptages här medelbeloppet af de förnämsta utländska varor, som under de fem sista åren samt åren 1846—1850 till Gelle årligen inkommit, nemligen

		1851—1855.	1846—1850.
Spanmål	Tr	10,440	3,672
Hampa	Sk \mathcal{L}	473	787
Salt	Tr	34,663	28,205
Kaffe	\mathcal{L}	104,108	54,045
Vin	Kannor	13,479	12,375
Arrak	d:o	8,073	4,543
Rumm	d:o	2,376	934
Konjak	d:o	322	296
Linfrö	Tr	929	2,122
Sill	d:o	6,953	4,477
Torr fisk	L \mathcal{L}	26,540	11,912
Tobaksblad och stjelk	\mathcal{L}	116,873	149,755

De hufvudsakligaste artiklar, som för öfrigt blifvit införde, hafva varit diverse specerier och manufakturvaror.

Tulluppbörden i Gefle har under de fem sista åren uppgått till ett medelbelopp för året af 85,255 Rdr och med omkring 9,817 Rdr öfverstigat medelbeloppet, 75,438 Rdr, allt banko, af tulluppbörden för åren 1846—1850.

Handelsrörelsens riktning kan anses hafva varit oförändrad, med undantag af en betydligare jern- och trädvaru-export på England, samt en ovanligt liflig varuomsättning på Finland. Stadens ansenliga handelsflotta, som genom nybyggnader, synnerligast sistlidet år, blifvit tillökad, har dock genom försäljning och fartygs förolyckande något förminskats, men kommer att erhålla en ganska betydlig tillökning uti det här nedanför uppgifne lästetalet genom under byggnad varande 41 st. större och mindre fartyg om tillsammans cirka 2,090 läster.

Vid 1855 års slut ägde stadens invånare 35 skepp, 44 briggar, 20 skoner-tar, 1 galeas, 4 slupar och 42 fiskarefartyg, tillsammans 86 stycken större och mindre fartyg, utgörande 40,974,2 läster, hvaraf 40,633 läster varit begagnade till utrikes sjöfart och återstoden eller 338,2 till inrikes sjöfart samt transport af fiskarskapets förnödenheter.

Tvåne aktiebolag äga härstädes ett större ångfartyg om 420 och ett bogseringsångfartyg om 44 hästars kraft. Lästetalet af stadens flotta, som vid 1850 års slut utgjorde 42,043, har således under de fem sistförflutna åren, hufvudsakligast genom verkställda försäljningar, minskats med 4,072 läster.

Å härvarande tvåne skeppsvarf hafva under de fem sistförflutna åren 24 fartyg af tillsammans 4,624,83 läster blifvit nybyggde.

Utrikes sjöfarten, till hvars befrämjande Eders Kongl. Majt, uppå underdånig ansökning af Magistraten och stadens Borgerskaps Äldste, under den 18 Juli 1850 beviljat ett statsbidrag af 38,210 Rdr banko, att utan återbetalningsskyldighet utgå af Handels- och Sjöfartsfönden, för att användas till upprensning och fördjupning af segel-lederne till staden, idkas fortfarande hufvudsakligen på England, Frankrike, Spanien och Portugal, Norra och Södra Amerika, samt Ost- och Westindien. Den inrikes handelskommunikationen, hvilken är i ständigt tilltagande, underhålles i synnerhet med Stockholm, der ortens produkter till någon del afsättas, och dess behof af specerier m. m., hufvudsakligen hemtas, samt till någon del äfven med Norrköping, Malmö, Götheborg och städerne norr om Gefle, samt befordras, förutom af stadens skeppsredares egne, till inrikes sjöfart begagnade fartyg, jemväl genom fem ångfartyg, hvilka göra turer häremellan samt Stockholm och de norra orterne.

Antalet af stadens Handlande vid 1855 års slut utgjorde 427, och af Skeppare, som ägde burskap å utrikes sjöfart, 85, men af de förra voro många, som icke

idkade någon rörelse, och ibland de sednare funnos flere, som antingen saknade sysselsättning, eller seglade såsom Styrmän; hvaremot åtskillige i andra städer burskapsägande Skeppare härifrån förde fartyg på utrikes orter.

Handverkerierne hafva under de fem sistförflutne åren icke varit underkastade några anmärkningsvärda förändringar, ej heller hafva de utaf deras burskapsägande idkare, som äga skicklighet uti sitt yrke samt vilja att hålla sig uppe, saknat sin tarfliga bergning; och detta allt oaktadt den tällan, som till följd af Kongl. Fabriks- och Handverks-Ordningen den 22 December 1846 uppkommit derigenom, att en mängd personer, såsom försörjningsmedel, med egne händer idka diverse handverk, hvaribland vid 1855 års slut 21 idkade skradderihandverket, 37 skomakarehandverket, samt 26 snickarehandverket.

Antalet af handverkare vid 1855 års slut utgjorde 108, af hvilka likväl några saknade sysselsättning.

Följande Fabriker och Manufakturinrättningar funnos här i staden vid 1855 års slut, nemligen:

1:o Ett mekaniskt Bomullsspinneri, hvarest under sistlidet år varit anställda 1 fabrikör, 4 mästare, 85 mantalsskrifne och 257 i staden icke mantalsskrifne personer, samt 152 barn under 15 år, och der tillverkningsvärdet för året uppgått till 1,076,271 Rdr 6 sk. 4 rst.

2:o En Faënce-fabrik, drifven under sistlidet år af 7 mantalsskrifne personer, med ett tillverkningsvärde af 2,666 Rdr 32 sk.

3:o Fyra Färgerier, vid hvilka sistlidet år voro mantalsskrifne 6 och icke mantalsskrifne 2 personer, och uppgingo färgningskostnad och arbetslön under sistlidet år till 1,600 Rdr.

4:o Fyra Garfverier för beredning af läder efter Engelsk method, vid hvilka sistlidet år voro anställda 60 mantalsskrifne och 4 icke mantalsskrifne arbetare, af hvilka tillverkades läder för ett värde af 192,482 Rdr.

5:o En Fabrik för bearbetande af jern och stål, med 5 arbetare och ett tillverkningsvärde af 600 Rdr.

6:o Två Kemiskt-Tekniska fabriker med två mantalsskrifne personer och ett tillverkningsvärde af 3,333 Rdr 16 sk.

7:o En Knappnålsfabrik, med en mantalsskrifven person och ett tillverkningsvärde af 200 Rdr.

8:o En Korffabrik med 9 icke mantalsskrifne arbetare och ett tillverkningsvärde af 3,375 Rdr.

9:o En Fabrik för tillverkning af mansmössor, med en icke mantalsskrifven person och ett tillverkningsvärde af 333 Rdr 16 sk.

10:o En mekanisk verkstad med gjuteri, drifven af 25 mantalsskrifne och 17 icke mantalsskrifne arbetare, samt med ett tillverkningsvärde af 51,000 R:dr.

11:o Två Målareverk, med två mantalsskrifne personer, och uppgifven förtjenst af endast 33 R:dr 16 sk.

12:o Två Repslagerier, hvilkas tillverkning med 6 mantalsskrifne och 44 icke mantalsskrifne arbetare uppgick till ett värde af 39,000 R:dr.

13:o En Ris- och Öljeberedningsfabrik, med 3 arbetare och ett tillverkningsvärde af 44,031 R:dr 18 sk.

14:o En Segelduksfabrik, drifven af 24 mantalsskrifne och 600 icke mantalsskrifne personer, med ett tillverkningsvärde af 15,070 R:dr.

15:o Tre Spegelfabriker, med 5 mantalsskrifne personer och ett tillverkningsvärde af 866 R:dr 32 sk.

16:o Två Tobaksfabriker, med 22 mantalsskrifne och 34 icke mantalsskrifne arbetare, samt ett tillverkningsvärde af 66,434 R:dr.

17:o En Tröj- och Strumpfabrik, med två mantalsskrifne arbetare och ett tillverkningsvärde af 500 R:dr.

18:o Två Urfabriker, hvarest 4 arbetare varit mantalsskrifne och tillverkningen uppgått till 400 R:dr och

19:o Två Åkdonfabriker, för hvilka tre personer varit mantalsskrifne och vid hvilka tillverkningsvärdet uppgått till 380 R:dr, allt banko.

Medelbeloppen af tillverkningsvärdena vid ofvannämnde fabriker, verk och inrättningar, under de sistförflutne fem åren hafva utgjort:

1:o	Vid Bomullspinneriet (4 år)	745,206.
2:o	Faience fabriken	4,093.
3:o	Färgerierne	780.
4:o	Garfverierna	126,853.
5:o	Fabrikerne för bearbetande af jern och stål	200.
6:o	Kemisk-Tekniska Fabrikerne	2,166.
7:o	Knappålsfabriken	190.
8:o	Kortfabriken	8,710.
9:o	Mössfabriken för 4 år	333.
10:o	Mekaniska verkstaden	44,244.
11:o	Målareverken	110.
12:o	Repslagerierne	11,873.
13:o	Ris- och Öljeberedningsfabrikerne (för 3 år)	22,583.
14:o	Segelduksfabriken	22,234.
15:o	Spegelfabrikerne	446

16:o	Tobaksfabrikerne	55,442.
17:o	Tröj- och Strumpfabriken	544.
18:o	Urfabrikerne	528.
19:o	Åkdonsfabrikerne	164.

eller tillsammans en summa af 1,043,609 R:dr, allt banko.

Häraf visar sig, att medelbeloppet af tillverkningsvärdena vid här i staden befintliga fabriker för ifrågavarande fem år med 781,963 R:dr årligen öfverstiger medelbeloppet af fabrikstillverkningsvärdena under de fem nästföretgående, då detsamma utgjorde 261,646 R:dr samma mynt för året.

På stadens område finnas dessutom ett Tegelbruk och två Tullmjölqvarnar.

Fiske, bestående hufvudsakligen i strömmingsfångst, idkas till större delen i de norra provinsernes fiskehamnar, äfvensom vid de i stadens skärgård befintliga fiskelägen, af en särskild borgerlig Societet, som vid slutet af sistlidet år räknade 93 medlemmar. Medelbeloppet af den saltade strömming, som stadens fiskare under de fem sistförflutne åren hitfört, kan numera, sedan skyldigheten att lata ompacka strömmingen upphört, icke så noga uppgifvas, men anses hafva utgjort omkring 7,000 tunnor, derå medelpriset, efter markegång, varit 13 R:dr för tunnan. Så väl i Gefle å som i Testebo ström å stadens område idkas laxfiske, samt i den sednare, eller Testebo ström, äfven sikkfiske, hvaraf afkastningen icke kan med säkerhet uppgifvas, men hvilken de sednare åren icke varit särdeles ymnig.

Jordbruket, hvars hufvudföremål är beredandet af fodertillgång för framfödandet af det för staden nödiga antal boskaps kreatur, har fortfarande bedrifvits med den framgång, att stadens invånare kunnat årligen aflåta foder åt kringboende allmogé, som deraf varit i behof.

Lin, hampa och tobaksblad odlas icke på stadens mark.

Sedan Kongl. Majt under den 27 Mars 1852 i nåder meddelat oktroj för en Filialbank här i staden, öppnades samma bank den 4 påföljande November och har alltsedan, under en oafbruten och stigande verksamhet, visat sig för staden och orten vara särdeles nyttig och förmånlig.

Beträffande undervisningsverken i Gefle, så hafva, till följd af Kongl. Majts nådiga Bref af den 29 Maj 1850, vid höst-terminens början samma år Gymnasium och Högre Lärdomsskolan blifvit förenade till ett sammanhängande läroverk, vid hvilket numera, med begagnande af den ambulatoriska läseordningen, eller ämnesläsning för lärarena, undervisning meddelas i alla ämnen, som tillhöra hvardera af de båda linierne för humanistisk och realistisk bildning; och utgöras öfrige undervisningsverk af en läroanstalt under namn af "Gefle stads medborgerliga undervisningsverk," en Navigationskola, en Söndagsskola för handtverkslärlingar, samt en så kallad Småbarnsskola.

Sjukvården i staden ombesörjes af en Stads-Läkare och en Stads-Chirurg, hvarjemte Provincial-Läkaren för Gestrikland samt, för närvarande, Regements-Läkaren vid Helsing Kongl. Regemente här äro boende; och finnes härstädes för de sjukas vårdande ett för Gelle stad och provinsen Gestrikland gemensamt Lazarett, vid hvilket Stads-Läkaren är såsom Läkare anställd, hvarjemte ett nytt sjukhus är under byggnad.

Fattigvården i staden ombesörjes af en Direktion, bestående af stadens Pastor och t. f. Borgmästare, Stads-Läkaren och Stads-Chirurgen, samt medlemmar af stadens societeter och föreningar. Genom i stadens distrikter tillsatte uppsyningsmän erhåller Direktionen säker kännedom om de nödlidande samt dessas större eller mindre behof af understöd. Till allmänna fattigvården åtgå årligen omkring 17,000 Rdr Rgs, förutom de bidrag, som hemtas från följande här i staden befintlige välgörenhetsanstalter, neml. en Barnhusinrättning, som för närvarande äger en fond af omkring 26,000 Rdr banko, hvaraf under sistl. år 96 barn njutit underhåll; ett Enkehus; en Enkehus- och Sjömanshus-kassa, samt en af Musik-amatörer samlad kassa för "Pauvres honteux," äfvensom en för välgörande ändamål stiftad Ordens-inrättning.

I staden finnes slutligen en år 1824 inrättad Sparbank, hvars fonder, som vid 1850 års slut utgjorde 107,047 Rdr 20 sk. 8 rst., under de sistförflutne fem åren ökats med 66,327 Rdr 24 sk. 5 rst., så att desamma, vid slutet af sistlidet år, uppgingo till 173,374 Rdr 45 sk. 1 rst., allt banko.

Söderhamns stad. Stadens folkmängd utgjorde vid 1855 års slut 968 män och 1,051 qvinnor, eller tillhopa 2,019 personer; och har således stadens folkmängd, som vid 1850 års slut utgjorde 1,691 personer, blifvit under sednast förflutne fem år förökad med 328. De näringar, som i staden idkas, äro hufvudsakligen handel, sjöfart, handtverk och fiske. Handel, så väl i gross som minut, idkas af 23 burskapsägende Handlande, som sysselsätta 37 Handelsbetjenter. De varor, hvarmed handel idkas, äro hufvudsakligen trädvaror, tjära, salt, spanmål, specerier, manufakturvaror, lin och linneväfnader. Under de sistförflutne fem åren har från staden årligen i medeltal afgått till utrikes orter 10,104 Skk Jern, 20,914 tolfter Bräder, 6,696 st. Bjelkar, 159 st. Spiror, 2,644 st. Sparrar, 120 st. Årännen, 24,525 st. Taktegel och 250 tunnor Salt från nederlag; samt under samma tid i medeltal årligen från utrikes orter till staden inkommit 12,729 tunnor Salt, 1,323 Kk Kaffe, 461 tunnor Spanmål, 590 pud Hampa, 380 tunnor Tjära, 213 tunnor Linfrö, samt mindre kvantiteter af Vin, Specerier och Manufakturvaror. Jernet och en del af trädvarorna har icke tillhört stadens Handlande, utan blifvit för tillverkarnes egen räkning utskleppadt. Som tvänne större Sägverk nyligen blifvit i stadens granskap anlagde, så förmodas, att skeppningen från staden af trädvaror blifver under den närmaste framtiden betydligen förökad.

Sjöfart idkas med tretton, stadens Handlande tillhörige, fartyg, innehållande tillsammans 1,234 läster. Af dessa användas ellofva för utrikes och två för inrikes sjöfart; hvarförutan ett i staden bildadt bolag äger ett ångfartyg, som för transporterande af så väl passagerare som gods gör resor till och ifrån Stockholm.

Inom staden finnas: 3 Färgerier med 8 arbetare, 2 Garfverier med 8 arbetare, 4 Bajerskt Ölbryggeri med 4 arbetare, 2 Spegelfabriker med 2 arbetare, 2 Urfabriker med 6 arbetare; och utom staden, men å dess område, ett Tegelbruk med 30 arbetare; hvarförutan äro i staden bosatte 57 Handverkare, som sysselsätta 131 Gesäller och Läringar. Vid tre å stadens område befintlige Skeppsvarf hafva under de sistförflutne fem åren 3 skepp, 4 briggar och 4 skonertar, innehållande tillsammans 1,209 läster, blifvit byggde.

Jordbruk idkas å den till staden donerade jord endast för beredande af foder-tillgång för boskapen. Strömmingsfiske idkas uti hafsfiärdarne invid staden samt i skärgården deromkring af 64 fiskare med 25 drängar. Fångsten uppgår årligen till 4 å 500 tunnor saltad strömming. Under vintermånaderne arbeta fiskarne å skeppsvarfven.

För ett karldagsverke betalas 4 R:dr eller 4 R:dr 16 sk. banko samt hälften mindre för ett quinsdagsverke

Undervisning meddelas uti en Apologist-skola och en Folkskola. Helsevården besörjes af en Stads-Läkare, som tillika är Läkare vid det staden och södra Helsingland gemensamt tillhörige Lazarett och Kurhus, som är beläget inom staden, der också Provincial-Läkaren för södra Helsingland är boende. Äldre fattige, som äro orkeslöse, försörjas uti särskildt fattighus, och öfrige fattige genom understöd, som efter behof utdelas. För att göra arbetsfolkets besparade förtjenster fruktbarande, har i staden inrättats en Sparbank, som dock ännu icke hunnit blifva så allmänt, som önskas, begagnad.

Inom staden finnes en Källarmästare, som tillika ansvarar för stadens gästgifveri, fyra Vårdshus eller Krogar samt ett Schweitzeri.

Prohibitiva författningar till fördel för staden finnas icke.

Hudiksvalls stad. Folkmängden i staden uppgick vid 1855 års slut till 2,283, hvaraf 1,030 män och 1,253 kvinnor, och har således sedan år 1850, då den utgjorde 2,016 personer, blifvit ökad med 267.

De näringar, hvarmed stadens invånare sysselsätta sig, äro handel, sjöfart, fabriksrörelse och fiske.

Handel idkas af 34 personer, som hafva till biträde 29 betjenter, i så väl gross som minut med diverse varor, men hufvudsakligast med linneväfnader, bestående af buldan, segelduk, holsterväf, foderväf och gröfre lärfter, som uppköpas från kringliggande landsorts invånare och sedermera afyttras i Stockholm och å marknader i Sala.

Handeln med nämnde varor uppgifves hafva under sistförflutne fem åren i medeltal årligen uppgått till ungefärligen 1,700,000 alnar. Stadens Handlande kunde förr inköpa och afyttra mycket mera af nämnde varor; men dels har linodlingen i Helsingland under sednaste år något aftagit, och dels har allmogen, sedan ångbåtsfarten emellan Hudiksvall och Stockholm blifvit mera utvidgad, börjat att sjelf i Stockholm afsätta sine produkter. Deremot har handeln med trädvaror under sednare år blifvit något utvidgad. Det är visserligen ännu allenast ett mindre antal af stadens Handlande, som befatta sig med nämnde handel och ej heller har den ännu kunnat utvidgas till den betydighet, som uti flere andre städer i Norrland, hvartill orsaken igenfinnes uti stadens aflägsenhet från de större floder inom provinsen, å hvilka flottning af trädvaror kan äga rum; dock anses med skäl trädvaruhandeln numera vara af stor vikt för staden och komma att betydligt ökas, om de förslag, som blifvit uppgjorde för åstadkommande af en lättare kommunikation emellan staden och nordvestra Helsingland genom så väl kanal- som jernväg, skulle kunna bringas till verkställighet. Jern skeppas från staden till utrikes orter, men detta sker för Bruksägarnes egen räkning. I öfrigt idkas handel med spanmål, salt, sill, specierier, diverse tyger med flere andra varor, som af kringliggande landsorts invånare dels uppköpas och dels försäljas i staden.

Under sistförflutne fem år har årligen i medeltal till utrikes orter afgått: 3,060 Skz Jern, 5,337 tolfter Bräder, 9,744 st. Bjelkar, 173 st. Spiror, 3,056 st. Sparrar, 394 tunnor Salt från nederlag, och 4,182 bundtar Tändstickor; samt under samma tid i medeltal årligen från utrikes orter till staden inkommit: 6,768 tunnor Salt, 4,080 z Kaffe, 564 tunnor Spanmål, 319 tunnor Tjära, 262 tunnor Linfrö, 1,353 z Tobaksblad, 20,929 z Tobakstjolk, samt mindre quantiteter af Vin, Specierier och Manufakturvaror.

Vid sistlidne års slut tillhörde staden 17 fartyg af tillsammans 480 läster, hvilka till någon del begagnas för utrikes sjöfart, men hufvudsakligen för kustfart emellan svenska hamnar. Uti staden finnas två Skeppsvarf, hvaraf ett likväl under en längre tid icke blifvit begagnadt. Under den tid, som denna berättelse omfattar, hafva inom staden blifvit byggde ett skepp, en brigg, en skonert och en galeas af tillhopa 398 läster.

Uti staden finnas en Tobaks- och Snus-fabrik, en Tändsticksfabrik, 2 Garfverier, 1 Segelduksfabrik, 1 Urfabrik, 3 Färgerier, 1 Spegelfabrik, som sysselsätta 40 à 50 arbetare; hvarförutan 65 personer idka diverse handtverk och sysselsätta 36 Gesäller och 25 Läringar.

Strömmingsfiske idkas allenast uti det staden tillhörige fiskvatten och till mindre belopp än tillföre, då stadens fiskare arrenderade fiskelägenheter inom de till staden gränsande socknar.

Den staden tillhörande jord användes hufvudsakligen för beredande af fodertillgång åt boskapen.

För ett karldagsverke betalas 1 R:dr à 1 R:dr 16 sk. banko samt för ett qvindsdagsverke hälften mindre.

Under sistlidne år har, till lättande af rörelsen, blifvit i staden inrättad en Filialbank under Rikets Ständers Bank, hvars vigt och betydelse för orten synes vara påtaglig, ehuru verkningarne deraf under den korta tid, som sedan Bankens stiftelse förflutit, icke hunnit blifva synnerligen märkbare. Uti staden finnes ock en Sparbank, som begagnas mera allmänt än under första åren efter dess stiftelse.

För undervisningens befrämjande finnes i staden en Högre Lärdomsskola med fem klasser och en Folkskola.

Sjukvården bestrides af en Stads-Läkare, som tillika är Läkare vid det för Norra Helsingland och staden inrättade Lazarett och Kurhus, samt af Provincial-Läkaren i Norra Helsingland, hvilken är boende i staden. De fattige i staden underhållas till en del å särskildt fattighus, och de öfrige tilldelas understöd i mån af behof.

I staden finnas en Källarmästare, som tillika är Gästgifvare, två Vårdshus-idkare, och en Schweitzare och Konditor.

Prohibitiva författningar till förmån för staden finnas icke.

De föreskrifne Tabellerne varda härjemte i underdånighet bifogade.

Gefle Lands-Kansli och Kontor den 31 Juli 1856.

L. AD. PRYTZ.

J. G. Strandberg.

Olof af Geyerstam.

TABELL för Landet inom Gefleborgs Län.

Table with columns: Hemmantal, Utsäde af, Medelafkastning, Underhållna Kreatur, Uppskattadt värde, Stats, Bidrag. Sub-columns include: Efter särskilde, Under tiden gällande, Ständige Räkningar, Klereci-Statens underhåll, etc.

Gefle Landskontor den 31 Juli 1856.

L. Ad. Prytz.

J. G. Strandberg.

